

УДК 377.1–057.21:378

ДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-АГРАРІЇВ

Літвінчук С.Б., к. пед. н.,
доцент кафедри методики професійного навчання
Миколаївський національний аграрний університет

Тайхриб К.А., асистент
кафедри методики професійного навчання
Миколаївський національний аграрний університет

Статтю присвячено проблемам дидактики вищих аграрних навчальних закладів. В аспекті проведеного дослідження охарактеризовано дидактичні аспекти, які детермінують позитивні зміни у процесі продуктивної професійної підготовки студентів. Здійснено аналіз педагогічних умов модернізації навчально-виховного процесу у вищих аграрних навчальних закладах.

Ключові слова: продуктивна професійна підготовка, педагогічні технології, аграрна педагогіка, дидактика аграрних навчальних закладів, професійна діяльність, педагогічні умови, технічні дисципліни.

Статья посвящена проблемам дидактики высших аграрных учебных заведений. В аспекте проведенного исследования охарактеризованы дидактические аспекты, которые детерминируют положительные изменения в процессе продуктивной профессиональной подготовки студентов. Осуществлен анализ педагогических условий модернизации учебно-воспитательного процесса в высших аграрных учебных заведениях.

Ключевые слова: продуктивная профессиональная подготовка, педагогические технологии, аграрная педагогика, дидактика аграрных учебных заведений, профессиональная деятельность, педагогические условия, технические дисциплины.

Litvinchuk S.B., Tayhrib K.A. DIDACTICAL ASPECT OF THE PROFESSIONAL TRAINING OF THE STUDENTS' AGRARIAN

This article analyses the problems of didactics in agrarian high school. The author investigates and characterizes didactical aspect determining positive changes in the process of students' productive professional training. Also the analysis of the pedagogical conditions of modernization of education-teaching process in agrarian high school is given.

Key words: productive professional training, pedagogical technology, agrarian high school, social-economic factors, professional activity, pedagogical conditions, engineering subjects.

Постановка проблеми. У галузі виробництва особливе місце займає сільське господарство, яке є основою життєдіяльності людей. Вирішення складних проблем соціального, екологічного та економічного характеру практично неможливе без цілеспрямованої творчої діяльності всіх фахівців аграрного профілю. Адже сучасне сільськогосподарське виробництво базується на механізованих технологіях, його ефективність значною мірою залежить від технічної забезпеченості та рівня використання технічного потенціалу господарств.

Соціально-економічні зміни в країні вимагають якісного вдосконалення підготовки спеціалістів для сільського господарства.

Проте можливість ефективної та творчої діяльності спеціалістів аграрного виробництва поки що не реалізуються належним чином. Цілі виробничої діяльності звужені переважно до комплектування та забезпечення працездатності машинно-тракторного парку господарств. Основний час у

структурі діяльності припадає на розв'язання поточних виробничих завдань, а функції перспективного розвитку механізованого виробництва займають лише незначну частку часу. Це негативно позначається як на ефективності та культурі виробництва, так і на престижності майбутньої професії.

Становлення ринкової економіки, наростання екологічної напруженості, дефіцит багатьох видів ресурсів виробництва вимагають різкого підвищення частки інтелектуальних функцій у виробничій технічній діяльності. Потрібно забезпечити системну єдність техніки, технології та природного середовища, знизити негативні наслідки машинних технологій, цілеспрямовано впроваджувати ресурсозберігаючі, екологічно безпечні механізовані процеси.

Соціально-економічні зміни в країні вимагають якісного вдосконалення підготовки спеціалістів для сільського господарства. Завдання це складне: якщо перебудовні процеси в інших галузях суспільного

господарства проходять ще в глибині, то в аграрному секторі вони на поверхні, на них вже запізнюється реагувати сільськогосподарська освіта.

Тому кардинальні зміни, які сьогодні відбуваються в аграрній галузі економіки України, вимагають відповідного кадрового забезпечення, вдосконалення професійного рівня підготовки майбутніх аграріїв у вищих аграрних навчальних закладах.

– За таких умов одним із головних завдань педагогіки вищої аграрної школи є розробка питань теорії навчання і виховання на основі аналізу закономірностей розвитку сучасного аграрного виробництва в умовах становлення ринкових відносин.

– Основним джерелом визначення і нагромадження достовірних даних для цього є вивчення стану і перспектив розвитку аграрного виробництва, професії та пов'язаних з ними галузей наукового знання. Доцільно виходити з того, що конкретні зміни, які необхідно внести у зміст професійної підготовки майбутнього спеціаліста, носять принциповий характер і обумовлені процесами, що відбуваються у сфері аграрного виробництва під впливом новітніх досягнень науки і техніки. Основи професії опосередковуються у процесі навчання змістом конкретних дисциплін. Зокрема, в циклі технічних дисциплін реалізується зміст професійної підготовки майбутнього фахівця, що відповідає сучасним вимогам аграрного виробництва та відображає необхідний рівень наукових знань.

Зміни, які відбуваються в аграрній освіті, тісно пов'язані з реформуванням сільськогосподарства – галузі, що знаходиться в складному становищі. За таких умов навчальна діяльність в аграрних закладах освіти повинна бути спрямована на пошук ефективних шляхів удосконалення професійної підготовки майбутніх аграріїв, забезпечення трансформування навчально-пізнавальної діяльності студентів у професійну з відповідною зміною потреб, мотивів, цілей. На сучасному етапі відродження нації перед навчальними закладами стоїть завдання постійного пошуку нових форм, методів і засобів органічного поєднання професійної підготовки майбутніх спеціалістів із формуванням у них глибокого наукового і національного світогляду, високої професійної культури, справжньої інтелігентності.

Формування майбутнього фахівця в умовах утвердження на селі нових економічних відносин повинно проходити в напрямі більшої універсалізації, здатності молодшої людини визначити пріоритет своїх знань, умінь і навичок для подальшого їх розширення і поглиблення залежно від спряму-

вання своєї професійної діяльності. Сучасний фахівець повинен володіти вміннями і методами впровадження передової технології, забезпечувати оптимальний режим роботи виробничого устаткування, постійно поглиблювати знання з економіки, права, менеджменту, маркетингу, вміти організувати юридичні відносини з господарствами; мати організаторські здібності, займатися підприємницькою діяльністю, володіти комунікативними якостями в роботі з людьми та економічними підходами до організації господарської діяльності. Отже, на основі вищезазначеного можна дійти висновку, що «<...> практика поглибленого розподілу праці в сільському господарстві і відповідна їй система підготовки вузькоспеціалізованих працівників себе вичерпала» [4, с. 107]. Саме в цьому вчені вбачають причину відчуження сільських працівників від землі, втрату ними самостійності.

Викладені міркування дають змогу стверджувати, що на землі повинні працювати творчі, активні та ініціативні люди, які вміють вирощувати сільськогосподарську продукцію, переробляти та реалізовувати її; це працівники з універсальною професійною підготовкою, які вміло виконують не тільки доручені завдання, а й самостійно приймають рішення з широкого кола питань, поєднуючи в собі функції виконавця, організатора й управлінця [1]. За таких умов викладач не просто передає наукову інформацію, а й забезпечує професійну самореалізацію особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Великий внесок у розробку проблеми формування нового покоління фахівців аграрного профілю, яка набуває все більшого значення в умовах утвердження на селі нових економічних відносин, зробили такі науковці: Р.Р. Балан, А.І. Дьомін, П.Г. Лузан, В.М. Манько, Ю.П. Манько, Н.Ю.Матяш, П.М. Олійник, П.М. Решетнік, В.І. Рябець та інші вчені-педагоги. Зокрема, на думку Н.Ю. Матяша, аграрна реформа, створення економічної та правової баз для рівноправного існування всіх форм господарювання вимагає формування нового типу спеціаліста і потребує змін у змісті та якості професійної підготовки фахівців аграрного виробництва всіх ланок. У працях вчених-науковців А.І. Дьоміна, П.Г. Лузана, В.І. Рябця узагальнено та доповнено теоретико-методологічні основи активізації навчання у вищій аграрній школі, а також представлено рекомендації щодо поетапного формування активності студентів у навчанні, що позитивно впливає на процес теоретичної і практичної підготовки спеціалістів для сільського господарства [4].

Постановка завдання. Метою статті є дослідження дидактичних аспектів професійної підготовки студентів-аграріїв, що детермінують позитивні зміни у процесі продуктивної професійної підготовки майбутніх фахівців-аграріїв. Підтверджено, що така підготовка має значення як для підготовки майбутніх студентів-аграріїв, так і для системи вищої аграрної педагогічної освіти в цілому.

Виклад основного матеріалу дослідження. Особливостями навчально-виховного процесу аграрних закладів освіти є їх професійна спрямованість і тісний зв'язок з аграрним виробництвом та досягненнями науки і техніки у цій галузі. Вивченням таких особливостей та багатьох інших проблем, на нашу думку, має займатися окремий розділ педагогіки, а саме – аграрна педагогіка.

Однією з головних проблем дидактики вищих аграрних навчальних закладів є проблема змісту освіти. Вона знаходиться на перехресті діалектичних протиріч між збільшенням об'єму знань майбутніх спеціалістів та обмеженістю навчального процесу в часі, між широтою профілю професійної підготовки та глибиною спеціалізації, а також між темпами прогресу наукових знань у галузі аграрного виробництва та консерватизмом навчання.

Навчальні плани аграрних закладів освіти містять дисципліни, які об'єднані в такі цикли: фундаментальний, соціально-гуманітарний, технічний і спеціальний (включаючи практичне навчання). Всі названі цикли та окремі дисципліни мають безпосередній або опосередкований вихід у зміст професійної діяльності майбутнього спеціаліста на виробництві, визначений кваліфікаційною характеристикою (професіограмою) спеціальності.

Дидактична гіпотеза, покладена в основу змісту професійної підготовки майбутнього спеціаліста полягає в тому, що знання, вміння й навички по всіх дисциплінах, які вивчаються, повинні з'єднуватися, систематизуватися і трансформуватися в умовах майбутньої професійної діяльності.

Важливо підкреслити, що у значній мірі зв'язок науки і аграрного виробництва проявляється під час вивчення циклу технічних дисциплін, який забезпечує теоретичну і практичну основу професійного становлення майбутнього спеціаліста. В сучасних умовах зміст професійної підготовки передбачає сукупність дидактично відібраних, систематизованих на основі наукових положень відповідних наук, сконцентрованих навколо важливих проблем спеціальності. Вивчення курсу технічних дисциплін повин-

но забезпечити майбутньому спеціалісту частку професійної підготовки з отриманням фундаментальних знань, умінь та навичок, що дадуть йому можливість швидко адаптуватися в умовах аграрного виробництва, котрі постійно змінюються, та на ринку праці.

Необхідно у процесі професійної підготовки майбутніх спеціалістів формувати новий рівень технічного мислення, який відповідав би складності проблем, що стоять перед сільським господарством і передбачаються в майбутньому. Інженер-механік, готуючись до роботи в державних, акціонерних, колективних, фермерських господарствах агропромислового комплексу України, повинен володіти сучасними методами аналізу виробничих ситуацій і систем, уміти обґрунтовувати ефективність прийнятих рішень, володіти ґрунтовними теоретичними і практичними знаннями, вміннями, прийомами і методами впровадження передових технологій сільськогосподарського виробництва тощо. Таким чином, практика поглибленого розподілу праці в аграрному виробництві і відповідна система підготовки вузькоспеціалізованих працівників себе вичерпала.

Зрозуміло, що отримані знання, вміння й навички з технічних дисциплін набувають практичного значення у професійній підготовці майбутніх фахівців. Вони спрямовані на «<...> розробку вивчення загальних принципів, законів використання та методів побудови і функціонування технологічних систем на основі пізнаних властивостей і законів природи для задоволення суспільних проблем, що з'явилися у підвищенні ефективності практичної діяльності людей» [2, с. 28]. Отже, технічні дисципліни включають у себе знання про способи застосування природничих і технічних законів з метою досягнення цілей майбутньої професійної діяльності та вміння користуватися ними. Ці знання, вміння та навички мають спрямований практичний характер і безпосередньо пов'язані з професійною підготовкою майбутніх спеціалістів.

У контексті вищезазначеного доцільно підкреслити, що сучасний спеціаліст повинен не лише володіти своєю професією, а й орієнтуватися в сучасних складних політичних, економічних та соціальних проблемах, уміти аналізувати, прогнозувати та оцінювати наслідки своєї професійної діяльності в соціальній сфері.

Це зумовлює необхідність удосконалення професійної підготовки студентів з метою формування його не лише як майбутнього спеціаліста аграрного виробництва, а і як освіченого, духовно багатого фахівця.

Сучасні умови аграрного виробництва, прогресивні технології, нові машини та технічні комплекси вимагають формування відповідних знань, умінь та навичок у майбутніх фахівців-аграріїв, висувають високі вимоги до їх кваліфікації. Соціально-педагогічними факторами, які детермінують зміни у продуктивній професійній підготовці підготовці студентів, є:

- швидка плінність наукових знань, яка примушує спеціаліста постійно поповнювати свій професійно-теоретичний потенціал;
- необхідність у здатності спеціаліста адаптуватися до швидко змінюваних виробничих умов, а також творча, перетворювальна спрямованість його професійної діяльності;
- інтеграційні процеси в науці, які вимагають від спеціаліста вміння працювати в суміжних галузях;
- актуалізація виробничо-організаторських функцій у загальній структурі професійної діяльності спеціаліста.

Безперечно, технічні дисципліни є циклом самостійних наукових дисциплін, оскільки їх власну базу складає чітка аксіоматична система вихідних положень, на підставі яких розроблені ефективні загальні методи досліджень завдань виробництва. Означені методи є науково-теоретичною базою для розвитку сучасної техніки.

У навчально-виховному процесі технічні дисципліни відіграють виняткову роль. Адже під час їх вивчення у студента формується технічне мислення, вміння ставити практичні завдання і доводити їх розв'язання до логічного кінця, до числового результату з достатньою для практики точністю.

Безперечно, можна дійти висновку, що технічні дисципліни мають посідати чільне місце згідно з тією роллю, яку вони відіграють у процесі продуктивної професійної підготовки майбутніх аграріїв.

На нашу думку, саме впровадження нових педагогічних технологій має забезпечувати врахування постійно змінюваних умов аграрного виробництва. Адже майбутній спеціаліст повинен легко адаптуватися в нових виробничих умовах. Існуючий негативний фактор професійної підготовки – масовий випуск спеціалістів був пов'язаний, по-перше, з бажанням підготувати спеціаліста «на все життя», а, по-друге, підготувати «вузького» спеціаліста. Навчити одразу «всьому», що необхідно на практиці, неможливо, оскільки період зміни поколінь техніки і технологій наближається до тривалості навчання, а отримані знання застарівають раніше, ніж їх можна використати на практиці. Підготовка «вузьких» спеціалістів також не виправдовує себе, тому що

швидкий розвиток виробничих технологій вимагає постійного оволодіння новими спеціальностями, засвоєння нових фундаментальних і професійних знань.

Для забезпечення формування цілісної структури майбутньої професійної діяльності студента необхідно розв'язати ряд проблем. Як будуть вивчатися основи наук в умовах орієнтації на спеціаліста? Як домогтися того, щоб знання засвоювалися в єдності з досвідом виробничої діяльності? Як організувати процес навчання, щоб студент по закінченні вищого аграрного навчального закладу в разі потребі міг самостійно керувати аграрним господарством, поєднуючи виробничі, управлінські, менеджерські, економічні та інші функції?

Трансформування навчально-пізнавальної діяльності в діяльність професійну повинно йти через таку діяльність, яка б за своїм технологічним змістом відповідала трудовій. Одним із засобів підготовки студента до праці є моделювання виробничих ситуацій. Під час моделювання взаємодії суб'єкта з предметом і засобами праці, з іншими учасниками виробничого процесу з'являються технологічні, адміністративні, міжособові зв'язки суб'єктів діяльності. При цьому необхідна ситуація повинна мати дві властивості: її внутрішній (психологічний) зміст повинен бути адекватним трудовим процесам і конструюватися з навчально-комунікативних дій. Як правило, методи моделювання виробничої діяльності часто пов'язують з грою, а інколи навіть практикують як ігрові.

Таким чином, можна зробити висновок, що:

- моделювання виробничих ситуацій може реалізуватися як за допомогою гри, так і неігровими методами та формами навчання;
- дидактичні ігри, побудовані на моделюванні виробничих ситуацій, забезпечують реальну життєву значимість одержаних знань, умінь і навичок завдяки високому мотиваційному потенціалу, вони є дієвим засобом залучення студентів до аграрних професій;
- дидактичні ігри з моделювання аграрного виробництва мають своє чільне місце в загальній дидактичній системі та їх застосування детермінується перспективами інтенсифікації практичної підготовки студентів-аграріїв.

З огляду на проведений аналіз варто зазначити, що мета аграрної освіти полягає у продуктивній професійній підготовці спеціалістів, які усвідомлюють свою роль у суспільстві і відповідальність за рішення, прийняті ними. Це спеціалісти, котрі готові до

самоосвіти, оволодіння новими знаннями, спеціальностями, перекваліфікації; здатні забезпечити розробку і проектування нової перспективної техніки і технологій, організацію сучасного аграрного виробництва. Реалізація окреслених цілей вимагає переходу до нової парадигми освіти, модернізації змісту та вдосконалення організації професійної підготовки майбутніх аграріїв.

У контексті вищезазначеного доречно підкреслити позитивний досвід організації навчального процесу, що накопичений аграрною освітою США. Зокрема, в наукових дослідженнях Ллойда Фіпса та Едварда Осборна вказується, що професійна аграрна освіта США організовується за шістьма напрямками (програмами): агробізнес, агровиробничі процеси, агротехніка, садівництво, агресурси і лісництво, переробка агропродукції. Окремі напрями (програми) реалізуються за 5 курсами – від таких, що спрямовують студентів на вивчення тієї чи іншої програми і до курсів перепідготовки. Гнучкість організації навчання дозволяє студентам визначитися з напрямком. Причому навіть при переході з однієї програми на іншу існує механізм зарахування кредитів, які отримав студент у процесі навчання на попередньому напрямку. Такий підхід дозволяє студентам професійно зорієнтуватися на вивченні тих програм, які найбільше відповідають їхнім професійним покликанням, і спонукає педагогічну громадськість до постійного пошуку відповідності між реальним змістом навчання і прогресуючим характером аграрного виробництва [5].

На основі здійсненого нами системного аналізу порушується питання вдосконалення процесу професійної підготовки студентів у вищих аграрних навчальних закладах, де відбувається підготовка майбутніх спеціалістів, які мають бути здатними забезпечити розв'язання найближчих, а пізніше – і перспективних завдань розвитку галузі аграрного виробництва в Україні. Це обумовлено тим, що якісна перебудова в системі неперервної освіти неможлива без зміни характеру і спрямованості навчального процесу в аграрній вищій школі, зміни психології мислення майбутнього фахівця.

Висновки з проведеного дослідження. Як показав аналіз досліджуваної у

статті проблеми, потреба підвищення продуктивності навчального процесу у вищих аграрних навчальних закладах України, врахування суспільних, соціально-економічних і культурних змін, що проходять у країні, зміна пріоритетів науки і освіти як головних умов відродження української державності переростає в загальнодержавну проблему. Для її розв'язання навчальний процес у вищих аграрних навчальних закладах повинен здійснювати підготовку такого спеціаліста, який здатний самостійно, творчо мислити, володіти ґрунтовними професійними знаннями, вміннями, навичками, прийомами і методами впровадження передових технологій, мати організаторські здібності та сформовані особистісні якості, важливі для роботи у сфері аграрного виробництва. Такий підхід дозволить повніше реалізувати інтелектуальний потенціал студентів, задовільнити вимоги особистості й суспільства до освіти, створити умови для ефективної перебудови системи неперервної освіти в Україні за умови підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх спеціалістів у вищій аграрній школі.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми, і перспективний напрямок у вивченні означених проблем ми вбачаємо в моделюванні процесу продуктивної професійної підготовки майбутніх аграріїв у вищій школі, що враховує сучасні соціально-економічні умови становлення ринкових відносин в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баккет М. Фермерское производство: организация, управление, анализ / М. Баккет ; пер. с англ. А. С. Коленского. – М. : Агропромиздат, 1988. – 464 с.
2. Лазарев В. Когда работа не теряет ценности / В. Лазарев // Народное образование. – 1997. – № 9. – С. 128–131.
3. Лузан П.Г. Активізація навчання у сільськогосподарському вузі / П.Г. Лузан. – К. : ІАЕ УААН, 1996. – 186 с.
4. Лузан П.Г. Формування активності студентів у навчанні / П.Г. Лузан, А.І. Дьомін, В.І. Рябець. – К. : Вища школа, 1998. – 192 с.
5. Lloyd I. Phipps, Edward W. Osborne. Agricultural education in Public Schools. – Danville, Illindis. – 1988. – 593 p.